

Heaolunõuded hobuste pidamiseks vajalike rajatiste planeerimisel ja ehitamisel

Ridaküla, 22.03.2019

Üldine

Erinevalt teistest põllumajandusloomadest puuduvad detailsed nõuded hobuste pidamiseks.

Kaudselt on üldtunnustatud reeglid sätestatud „Loomakaitseseadusega“

(<https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019016>).

Olulisemad „Loomakaitseseadusest“ tulenevad nõuded on:

§ 2. Loom

(2) Põllumajandusloom käesoleva seaduse tähenduses on loomsete saaduste tootmise eesmärgil peetav ja aretatav loom. Käesoleva seaduse tähenduses loetakse põllumajandusloomaks ka hobuslane.

§ 3. Loomapidamine

(1) Käesoleva seaduse tähenduses on loomapidaja isik, kellele loom kuulub (loomaomanik) või kes tegeleb looma pidamisega rendi- või muu selletaolise suhte alusel loomaomanikuga.

(2) Loomapidaja peab loomale võimaldama vastavalt looma liigile ja eale:

1) kohases koguses sööta ja joogivett;

2) sobiva hoolduse;

3) sobiva mikrokliima ja ruumi või ehitise, mis rahuldab liigile iseloomulikku liikumisvajadust;

4) muu looma terviseks ja heaoluks vajaliku.

(3) Loomapidamisel on keelatud kasutada vahendeid või seadmeid, mis võivad looma vigastada.

(3¹) Põllumajanduslooma tervist ja heaolu tuleb kontrollida nii sagedasti, kui seda on vaja vältitavate kannatuste ärahoidmiseks.

(3²) Sellise põllumajanduslooma tervist ja heaolu, kelle suhtes kohaldatakse intensiivset loomapidamist, tuleb kontrollida vähemalt üks kord päevas. Intensiivne loomapidamine käesoleva seaduse tähenduses on loomade pidamine sellise loomkoormusega, sellistes tingimustes või sellisel tootmistasemel, mille puhul looma tervis ja heaolu sõltuvad inimese sagedasest hooldusest.

(3³) Intensiivses loomapidamises kasutatavaid tehnilisi seadmeid tuleb kontrollida vähemalt üks kord päevas ning avastatud viga tuleb parandada võimalikult kiiresti. Kui viga ei saa võimalikult kiiresti parandada, tuleb viivitamata rakendada looma tervist ja heaolu kaitsvaid ajutisi meetmeid.

(3⁴) Intensiivses loomapidamises ei tohi teatud loomapidamise eesmärgil peetavate või teatud liiki või rühma kuuluvate loomade pidamiseks kasutatavas ruumis või ehitises peetavate loomade arv ületada suurimat loomkoormust. Suurimat loomkoormust võib ületada üksnes lubatud määral, kui loomade pidamiseks kasutatav ruum või ehitis vastab asjakohastele täiendavatele loomade heaolu ja tervist tagavatele nõuetele või kui riikliku järelevalve tulemuste kohaselt on loomapidaja loomapidamisnõuetele vastavuse tase eelnevalt olnud kõrge või loomapidaja rakendab omapoolseid abinõusid loomade heaolu ja tervise tagamiseks. Loomkoormuse ületamisest tuleb eelnevalt teavitada Veterinaar- ja Toiduametit. Loomapidaja peab pidama oma tegevuse üle arvestust.

§ 3¹. Loomapidamiselased teadmised

(1) Loomapidajal peavad olema looma tervise ja heaolu tagamiseks vajalikud teadmised looma anatoomiast ja füsioloogiast, loomaliigile omastest käitumisharjumustest ning loomakaitsemeetmetest.

(2) Tulenevalt loomapidamise eesmärgist või looma kuuluvusest teatud liiki või rühma peab looma pidamisega vahetult tegelev isik olema läbinud sellise looma nõuetekohase pidamise koolituse, kui käesoleva seaduse alusel on kehtestatud koolituse läbimise kohustus.

NB! Hobuste pidamise osas koolitusnõue puudub!

Heaolu nõuded on täidetud, kui:

---

1. Hobused on söödetud, st:
  - 1.1. ei esine pikaajalist nälga;
  - 1.2. ei esine pikaajalist janu.
2. Pidemistingimused vastavad loomade soole, vanusele ja üksikute hobuste iseloomuomadustele, st:
  - 2.1. on olemas sobiv puhkeala;
  - 2.2. on sobiv pidamistemperatuur;
  - 2.3. on liikumisvõimalus.
3. Hobustel on hea tervis, st:
  - 3.1. ei ole haigusi;
  - 3.2. ei ole vigastusi;
  - 3.3. ei ole menetlustest tingitud valu.
4. Hobused saavad käituda nagu karjaloomad, st
  - 4.1. Hobuste sotsiaalsed vajadused on rahuldatud;
  - 4.2. hobuse ja inimese vahel on hea kontakt.

Lisaks hobuste heaolule ei tohi unustada ka inimeste ja keskkonna heaolu nõudeid, sealhulgas:

1. ohutu hobuste käitlemisvõimalus;
2. vähendada füüsilise töö vajadust;
3. sõnnikumajandus korrektne:

Talli rajatised:

Tallid

1. Hobusetallid;
2. Välitallid (vabapidamistallid);
3. Maneežid;
4. Ringmaneežid;
5. Sõnnikuhoidlad;
6. Puurkaev;
7. Reovee käitlus;
8. Söödahoidlad;
9. Koplid;
10. Jalutuskoplid;
11. Treeningväljakud, väliplatsid;
12. Ühendusteed;
13. Klientide majutushooned jpm.

Tallide spetsialiseerumised

---

1. Noorhobuste tallid;
2. Kasvandused;
3. Kliendihobustetallid;
4. Ratsakoolid;
5. Sporthobuste tallid;
6. Müügitallid;
7. Kahele või enamale valdkonnale spetsialiseerunud tallid.

Allapanud

Allapanuks kasutatakse kohapeal mõistliku hinna eest kättesaadavad materjale:

1. Saepuru;
2. Põhk;
3. Turvas;
4. Põhupelletid.

Bokside puhastamise seisukohalt eelistatakse saepuru, turvast või pelleteid. Põhu kasutamisel on boksid üldjuhul masinaga puhastatavad.

Vältida tuleb tolmavaid allapanumaterjale (väga kuiv turvas, puidu lihvtolm jms). Vajadusel segatakse need muu allapanumaterjaliga või kastetakse.

Saepuruna on levinud okas- ja lehtpuu saepuru ja hõõvliilaastud. Ettevaatlik tuleb olla märja saepuru hoiustamisel, kuna paksu kihi korral on võimalik selle isesüttimine.

Põhuna tuleks eelistada mittehallitanud põhku. Kasutamiseks sobib nii hekseldatud kui hekseldamata põhk.

Turvas tolmab ning määrib hobuseid ja varustust.

Pelletid on hinnalt kõige kallimad, kasutatakse harvem.

Bokside puhastamine

Bokside puhastamine toimub igapäevaselt (sporthobuste tallides mõnikord ka mitu korda päevas) või harvem. Viimasel juhul on tegemist sügavallapanul pidamisega, mis eeldab põhu kasutamist. Bokse puhastatakse vastavalt vajadusele käsitsi või traktori abil.

Soovitused hobuste pidamise ja selleks ettenähtud ruumi või ehitise kohta

---

Kohandatud veistele kehtestatud nõuete baasil.

Hobuse pidamisega vahetult tegelev isik

Hobuse pidamisega vahetult tegeleval füüsilisel isikul peavad olema vajalikud teadmised looma anatoomiast ja füsioloogiast, loomaliigile omastest käitumisharjumustest, loomakaitsenõuetest ning asjakohased praktilised oskused.

Hobuse tervis ja tervise kontrollimine

Loomapidaja tagab siseruumis peetava hobuse tervise kontrollimise vähemalt üks kord päevas. Eraldi kontrollitakse looma, kelle puhul leitakse see vajalik olevat üldülevaatuse käigus. Väliaedikus või karjamaal olevat looma kontrollitakse selliste vaheaegadega, mis on piisavad looma pikaajalise kannatuse vältimiseks.

Hobuse tervise kontrollimisel tuleb tähelepanu pöörata looma anatoomilistele ja füsioloogilistele näitajatele, pidades silmas loomaliigile omaseid käitumisharjumusi.

Hobuse kapjasid kontrollitakse mitte harvemini kui kuue kuu tagant ja hooldatakse vajaduse korral.

Haigestunud või vigastatud hobune peab saama asjakohast ravi. Loomale veterinaarabi saamiseks kutsub loomapidaja või looma pidamisega vahetult tegelev füüsiline isik viivitamata veterinaararsti. Vajaduse korral eraldatakse haige või vigastatud loom teistest loomadest, paigutades ta eraldi ruumi, kus on kuiv allapanu.

Hobuse pidamise ruum või ehtis ning vahendid ja seadmed

Hobuse pidamise ruum või ehtis ning vahendid ja seadmed peavad olema sellisest materjalist, mida on kerge puhastada ja desinfitseerida ning mis ei ole kahjulik looma tervisele.

Hobuse pidamise ruumi seadmed, ukSED ja vahekäigud peavad olema ehitatud nii, et oleks välistatud looma vigastumine.

Hobuse pidamise kohas peab olema piisavalt ruumi, et loomal oleks võimalik takistamatult süüa, juua, maha heita, lamada ja üles tõusta ning jäsemeid välja sirutada.

Hobuse pidamise ruum või ehtis peab olema ehitatud nii, et looma oleks võimalik põhjalikult kontrollida.

Hobuse pidamise ruum või ehtis puhastatakse põhjalikult ja vajaduse korral desinfitseeritakse pärast loomade väljaviimist ja enne uute loomade sissetoomist.

Hobuse pidamise ruumi või ehitise ning vahendite ja seadmete ohutus

Hobuse tervisele ja heaolule vajalikku automaatset ja mehhaanilist seadet kontrollitakse vähemalt üks kord päevas. Rikke avastamise korral kõrvaldatakse see viivitamata või kui see on võimatu, võetakse asjakohased meetmed looma tervise ja heaolu kaitseks.

Hobuse pidamise ruum või ehitis peab olema ehitatud nii, et hädaolukorras oleks võimalik loom kiiresti ruumist välja viia.

Bokside, käikude otsas olevad ukSED peavad olema tegelikult (kiiresti) avatavad.

Hobuse pidamise ruum peab olema varustatud esmaste tulekustutusvahenditega, mille korrasolekut kontrollitakse korrapäraselt.

Sõltuvalt hoone tulepüsivuse klassist peab olema 6 kg kustuti iga 150/200 m² kohta. Paigaldada väljapoole loomade puuteulatust.

Hobuse pidamise ruumi või ehitise elektrijuhtmed ja -seadmed peavad olema töökorras ning paigutatud loomale ohutult.

Kaablid ei tohi olla puuteulatustes. Kui see võimatu, siis kaetud loomakindla kattega (jooturite toited jms).

Iga jootur peaks olema eraldi väljalülitatav (nii vee ülestulekud kui jooturite küttespiraalid).

Lülitid peavad olema looma puuteulatusest väljas.

Hobuse pidamise ruumis või ehitises või sellest väljaspool peavad sõnnikuladustamise ja käitlemise seadmed ja vahendid olema projekteeritud ja hooldatud nii, et loom ei puutuks gaasidega kokku kontsentratsioonis, mis kahjustab tema tervist.

Hobuse pidamise ruumi või ehitise põrand

Hobuse pidamise ruumi või ehitise põrand peab olema ehitatud nii, et oleks tagatud vedelate väljaheidete äravool, eemaldamine või nende imendumine allapanusse. Põranda konstruktsioon ja materjal ei tohi kahjustada looma kapjasid.

Hobuseid ei peeta restpõrandal.

Hobuse pidamise ruumi või ehitise põrand ei tohi olla libe.

Veise pidamise ruumi või ehitise mikrokliima

Hobuse pidamise ruumi või ehitise õhuvahetus peab tagama, et ruumi suhteline õhuniiskus, temperatuur, tolmu- ja gaasisaldus püsivad tasemel, mis ei kahjusta looma tervist.

Hobust ei tohi pidada ruumis, kus müratase ületab pidevalt 65 dB.

Hobust ei tohi pidada alaliselt pimedas. Hobuse pidamise ruum või ehitis peab olema piisavalt valgustatud kas loomuliku valguse või kunstliku valgustusega igapäevaselt vähemalt kella 9.00st kuni kella 17.00ni. Lisaks peab olema võimalus kasutada ööpäev läbi lisavalgusallikat, et vajaduse korral kontrollida looma heaolu ja tervist.

Sundventilatsiooni kasutamise korral tuleb tagada asjakohane varusüsteem, et tagada piisav õhuvahetus veise tervise ja heaolu säilitamiseks süsteemirikke korral, ning rikest märkuandev häiresüsteem.

Hobuse poegimine

Hobuse ase kaetakse enne poegimist kuiva lisaallapanuga.

Vahetult enne ja pärast poegimist ning poegimise ajal tuleb hobuse tervisele ja heaolule pöörata tavapärasest rohkem tähelepanu ning tagada talle rahulik ja vaikne keskkond.

Poeginud loomal peab võimaldama varssa lakkuda, kui veterinaararst ei ole määranud teisiti.

Poegimisabi tohib anda vaid käsitsi kasutatavat vahendit kasutades. Kui see ei õnnestu, võetakse ühendust veterinaararstiga.

Hobuste karjatamine

Väliaedik ja karjamaa peavad olema looma tervisele ohutud.

Karjamaale viiv tee peab olema hobusele turvaline.

Elektritara kasutamise korral peab see olema tootja poolt nõutavas töökorras, et välistada oht looma tervisele.

Loomale mittesobivate ilmastikutingimuste korral tuleb hobust nende eest kaitsta või mitte lasta teda karjamaale.

Hobuse söötmine ja jootmine

Hobusel peab olema vaba juurdepääs puhtale veele.

Hobune peab iga päev saama eale kohases koguses koresööta.

Rühmas pidamise korral peab söödasõim olema paigutatud nii, et kõik loomad pääseksid takistamatult sööma. Söötiskohal tuleb täiskasvanud looma kohta arvestada vähemalt 60 cm söimepikkusega.

Vajaduse korral antakse hobusele mineraalset lisaööta.

Söötmise ja jootmise vahendid peavad olema paigutatud selliselt, et hobusele antava sööda ja vee saastumise oht oleks võimalikult väike. Vesi ei tohi jääda.

Tallid

Põrandad

Tallide põrandad ehitatakse raudbetoonist, betoonikihi paksus 100...120 mm, armeeritakse d/d 6 c/c 200. Armatuur maandatakse. Betooni mark C25/30.

Mõnikord kaetakse bokside põrandad kummimattidega. Need peavad olema kvaliteetsed ilma rantideta, muidu on boksi puhastamine raskendatud. Virts ei tohi sattuda mattide alla (tall hakkab haisema).

Vahekäikude põrandad kaetakse mõnikord tänavakiviga, mida saab asendada (hobuste rauad lõhuvad põrandat).

Virtsa eraldamiseks võib põrandatesse rajada virtsakogumistorustiku. See on eriti hea veevariide kiireks likvideerimiseks.

Bokside põrandad võiksid olla vahekäigu põrandast 50...100 mm madalamad, siis on vahekäiku lihtsa puhtana hoida.

Bokside seinad

Bokside seinad peavad olema tugevad ning kergesti puhastatavad.

Seinad ehitatakse:

- ✓ sarrusplokkidest (140...190 mm), täisbetoneeritud;
- ✓ plast- või puitlaudisest;
- ✓ veekindlast vineerist (min paksus 22 mm, F/F),
- ✓ tellised 250 mm;

Seinte ülaosa on üldjuhul teraspiiretest, varbade vahe max 70 mm. Selline lahendus hea ventilatsiooni seisukohalt, lisaks parem hobuste sotsiaalsus.

Vältida tuleks fibo plokkide, gaasbetooni, palkseinu.

Välisseinad peavad olema soojustatud.

Kandekonstruktsioonid

Üldjuhul on välisseinad kandvad, bokside piirete kinnitamiseks paigaldatakse teraspostid.

Katus toetub ogaplaatfermidele, katusetaladele või täisraamile. Tuleohutuse seisukohalt on hea kasutada raudbetoonist vahelae paneele.

Katuslae korral kasutatakse sändwich-paneele.

Ogaplaatfermide korral kinnitatakse alumise vöö külge aurutõkkele ning lae laudis, veekindel vineer, lakitud niiskuskindel vineer või tulekindlad kips- või ludox-plaadid. OSB plaat muudab vähesel määral niiskes keskkonnas kuju.

Soojustusena kasutatakse üldjuhul rull-, plaat- või puistevilla.

Maneežid

Maneeži võiks ehitada omaette ehitisena. Sobib ka talliga kokkuehitamine (tall maneeži küljel või risti). Kokkuehitamisel tuleb tall ja maneež eraldada üksteisest tulemüüriga.

Levinud on terasraamidega, teraspostide ja terasfermidega, liimpuitraamide ja liimpuidust katusetaladega ning ogaplaatfermidest katustega hooned.

Katusekattena kasutatakse:

- ✓ sändwich-paneele;
- ✓ eterniitplaate;
- ✓ trapetsprofiilplekki (kindlasti koos antikondensaluskattega);
- ✓ tenti.

Sademetekorral tuleb arvestada, et plekk ja tent annavad müra edasi ruumi. Närvilisemad hobused võivad käituda ettearvamatult.

Seinte kattena on levinud:

- ✓ sändwich-paneelid;
- ✓ trapetsprofiilplekk (kindlasti koos antikondensaluskattega);
- ✓ vertikaalne kaaslaudis;
- ✓ horisontaalne või vertikaalne puitvooder;
- ✓ tellisvooder.

Seestpoolt võib seinad katta lakitud niiskuskindla või veekindla vineeriga vms.

Kindlasti tuleb ehitada seinte allosasse turvaporte. Betooni osa peaks olema 250...400 mm kõrgune, edasi 1250 mm kõrgune heledatooniline veekindel või niiskuskindel vineer. Paksus peaks olema vähemalt 18 mm.

Maneeži siselaius peaks olema min 20 m, pikkuseks 40, 45, 60 m jne.

Kõrgus fermide alla peaks olema vähemalt 5 (4,5) m.

Sõnnikuhoiudad

Kõikide tallide juurde kuulub sõnnikuhoiudla, mis peab mahutama vähemalt 8 kuu sõnniku. Ideaalis võiks sõnnikuhoiudla olla katusega. Ilma katusega hoidlale tuleb kindlasti ehitada virtsakogumiskaev.

Olulised mõõtmed tallide planeerimiseks

Täpseid nõudeid ei ole kehtestatud, allpool on toodud soovituslik info.

Boksi ukse miinimumlaius 1250 mm;

Boksi varbade puhas vahe max 70 mm;

Boksi mõõtmed:

- ✓ Suured hobused 3,65×4,25 m;
- ✓ Hobused 3,65×3,65 m;
- ✓ Suured ponid 3×3,65 m;
- ✓ Ponid 3,0×3,0 m;
- ✓ Poegimisboks 4,25×4,25 m.

Soome nõuded on oluliselt väiksemad.

Talli vahekäigu minimaalne laius peaks olema 3,0 m.

Talli kõrgus vähemalt 3,0 m.

Sulupiirete ja põranda vaheline pilu max 35 mm.

Talli ukse mõõtmed on minimaalselt 1,5×2,2 m (kontrollida tallis kasutatavate masinate mõõtmeid).

Korstna pindala 3 dm²/hobuse kohta. Värske õhu sisselaskmiseks kasutatakse fresh-klappe, tuulutusasendis aknaid vms.

Maneeži laiuseks min 20 m, pikkuseks 40...60 m (sõltub talli tüübist).

Loomade varjualused

Varjualused pakuvad loomadele võimalust varjuda ebasobivate ilmastikutingimuste ning putukate eest.

Varjualuseid kasutatakse eelkõige noorhobuste pidamiseks.

Nõuded varjualustele

- Piisavalt ilmastiku- ja loomakindel;
- Piisavalt suur, et mahutada seal viibivaid loomi, pindalale kehtivad samad reeglid mis tallidele;
- Võimalusel kahe väljapääsuga, st ei tohi esineda tupikuid;
- Peaks olema masinaga puhastatav;
- Avad võiks katta lamell-ribade ja lükandustega;
- Vähemalt lagi peaks olema soojustatud suvise palavuse ja talvise kondensi vältimiseks.

Söötmise ja jootmise võib toimuda varjualuses. Söötmise võiks olla siiski mujal, kuna võtab liiga palju ruumi.

Isikliku kogemuse põhjal kasutavad hobused varjualust suvel, talvel aga tualetina.

Soovituslik varjualuste pindala looma kohta:

- ✓ Suured hobused 9 m²;
- ✓ Väiksemad hobused (noored) 8 m²;
- ✓ Ponid 4...7 m².

Tüüpilised vead tallide planeerimisel ja ehitamisel

- Talli asukoht ei vasta talli spetsialiseerumisele (ratsakoolil puudub ühiskondliku transpordi ühendus, noorhobuste tallil puuduvad karjamaad, suurte teede lähedus jne);
- Ei osata realistlikult hinnata hobustega kaasnevaid ressursside vajadust (investeeringud ja püsikulud, inimtööjõud, söödad, allapanu jne);
- Enamus tallidest toetuvad oma ala fanaatikutele, kes on nõus tasuta töötama;
- Karjamaa liiga väike, pinnas savine;
- Loomi ei saa mõistlikult liigutada ja grupeerida;
- Liiga palju käsitööd;
- Ei suudeta komplekselt kõiki talli toimimiseks vajalikke rajatisi (söödahoidlad, allapanu hoiustamine, teed, sõnniku- ja virtsahoidla jne) välja ehitada;
- Ei tehta piisavalt „kodutööd“ enne ehitustööde alustamist (telliija peab olema võimeline selgitama projekteerijale, mida tegelikult soovitakse);
- Raha saab enne otsa, kui tall valmis ehitatud;
- Kavandatavad ehitised liiga kallid. Enda rahalist võimekust tuleb realistlikult hinnata, kallite lahenduste kopeerimine ei pruugi edukalt lõppeda;
- Liiga palju emotsioone...

Infoallikad:

- Isiklikud kogemused (eriti efektiivne on õppimine oma vigadest);
- <https://www.riigiteataja.ee/index.html> ;
- https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/700200/horses-welfare-codes-of-practice-april2018.pdf;
- <https://www.google.com/> ;
- Seadmete müüjad;
- Naabrite jt sarnase valdkonna ettevõtjate kogemused;
- Nõustajad;
- Projekteerijad ja ehitajad.

Soovitav on suhelda paralleelselt võimalikult paljude infoallikatega.

Lugupidamisega,

Vello Luts

Agorek OÜ

56 918 454

Email: vello@agorek.ee